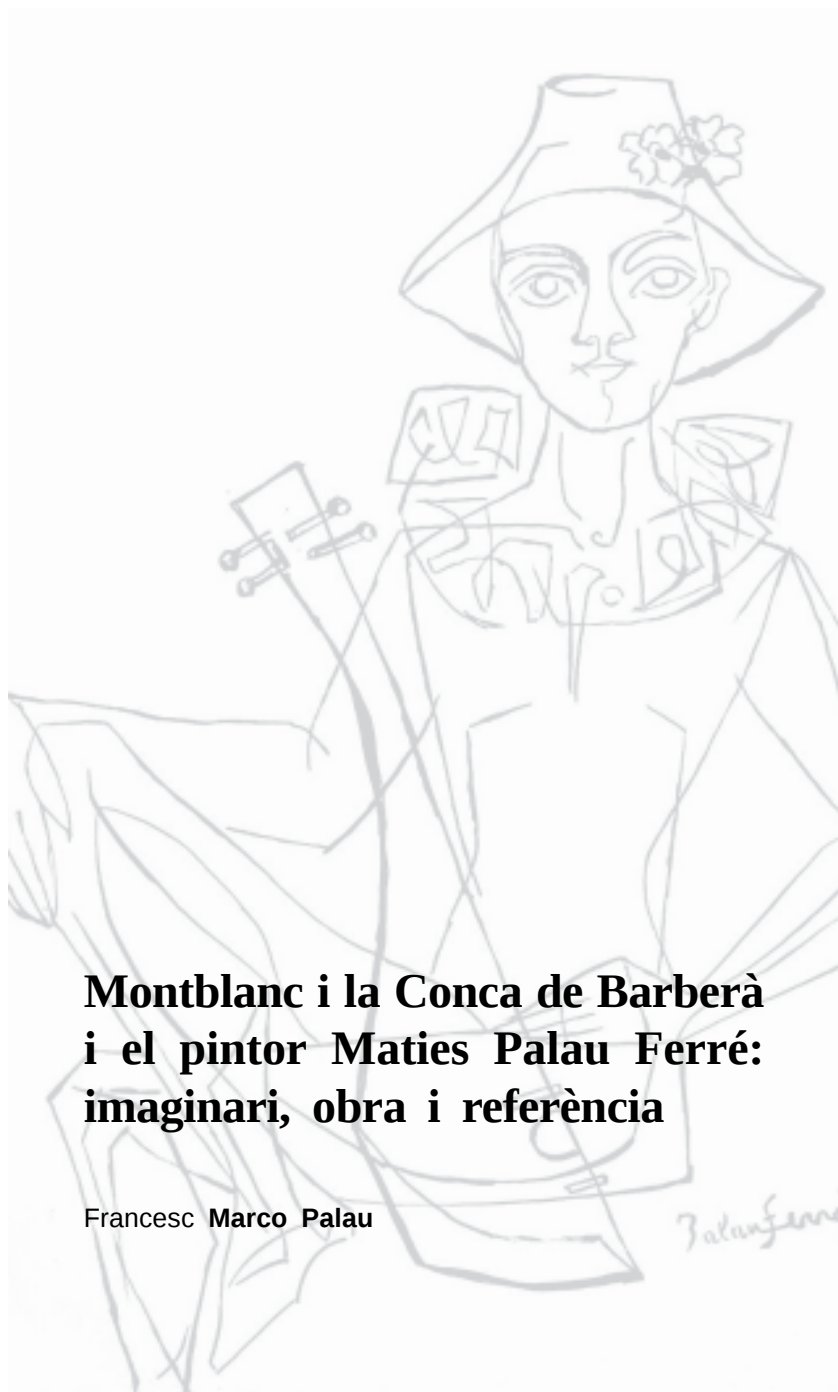

**Montblanc i la Conca de Barberà
i el pintor Maties Palau Ferré:
imaginari, obra i referència**

Francesc Marco Palau

Montblanc i la Conca de Barberà i el pintor Maties Palau Ferré: imaginari, obra i referència

Francesc **Marco Palau**

*francesc.marco@estudiants.urv.cat

Resum

Aquest estudi és una aproximació de la força dels conceptes de Montblanc i de la Conca de Barberà en Palau Ferré. Així, la seva població nadiua i per extensió la seva comarca marquen el seu imaginari vital, és l'espai que l'inspira, i el territori es veu reflectit en la seva obra pel que fa als paisatges, i a la seva gent, si parlem de retrats. La vinculació social i cívica, compromès amb el seu teixit associatiu també es manifesta. A més, la vila ducal és la principal referència de l'artista que remarca la premsa catalana i internacional.

Paraules clau: pintura, Palau Ferré, Montblanc, segle XX

La protesta contra la mercantilització de l'art que obrí l'artista montblanquí Maties Palau Ferré, originà cròniques apassionades, superant les que ja tenia. Peticions per exposar les cendres dels seus quadres en vitrines de museus dels Estats Units¹, mitjans de comunicació europeus demanant-li entrevistes per conèixer els motius de la seva lluita, i amics d'aquí i d'allà –periodistes, crítics d'art, gent del món de la cultura, societat civil, en definitiva- clamant el retorn a la pintura després del període autodestructiu². Malgrat les portades de diaris i els article elogiosos, ell, d'esperit franciscà, preferí allunyar-se dels circuits comercials i de les grans capitals i restar tranquil·lament a la seva vila natal, Montblanc. «Si volen res, que vinguin a la Conca».

Quan hom vol estudiar la producció pictòrica de Palau Ferré no pot destriar l'artista del seu entorn, del seu espai de tota la vida, del contacte amb els seus veïns, de l'estima del poble, del seu Montblanc i de la geografia de la Conca de Barberà. És per això, precisament, per aquesta convergència entre l'home i el seu espai que tan ben definida queda en la vida del pintor, que el professor i crític d'art Antonio Salcedo, titulava així el seu estudi de l'obra del pintor, escultor i ceramista, *Maties Palau Ferré i el seu paradís*³, on sintetitzava clarament el que era per a ell la terra on havia nascut. Salcedo detalla que «l'amor que tenia pel territori, i en particular per Montblanc, va fer que la convertís en el fil conductor de la seva producció».⁴ Així, el membre del departament d'Història de l'Art de la URV, resumeix el vincle

Palau Ferré i Montblanc vist des del seu estudi. Arxiu particular.

del creador amb el seu espai i continua dient que «Al seu taller i a casa seva arribaven persones d'arreu d'Europa, però ell tenia molt clar que per viure i per crear Montblanc era el seu lloc ideal».⁵

Maties, el pintor⁶, va néixer a Montblanc l'any 1921 –un 24 d'agost a cal Francí, la casa pairal familiar, el que ara és el número 17 del carrer Riber. Fill de pare menestral, vinculat a l'artesania i al sector comercial de la vila, Macià passà la infància i l'adolescència jugant i conversant amb els companys d'escola entre la Plaça, el carrer Major i Sant Miquel. El seu interès per l'art es despertà de jove i ja començà a fer dibuixos que foren premiats a principis de la dècada dels trenta per la Secció Artística del Consell Local d'Instrucció Pública. L'arribada del conflicte bèl·lic i la dura postguerra faran ajornar, només per uns anys, l'esclat definitiu de l'artista, que va a estudiar Belles Arts a Barcelona, a l'Escola Superior de Sant Jordi⁷. Allà pot perfeccionar la tècnica i conèixer l'evolució històrica de les arts plàstiques, però el seu estil no quedaria marcat només per les classes magistrals, ja que venia d'abans.⁸

A la Barcelona dels anys cinquanta començà a destacar exposant en salons, exposicions, biennals o col·laborant amb escriptors en la il·lustració dels seus volums.⁹ Les seves aparicions a la premsa, ja l'associen amb Montblanc. En referència a la seva exposició a la Sala Gaspar de 1956 el *Diario de Barcelona* afirma que «Fue en el Salón de Octubre de 1954 donde trabamos

*conocimiento de la pintura de Matias Palau Ferré, oriundo de Montblanch (...) artista inteligente y dotado ofrece una pintura de interés».*¹⁰

Aquesta associació Palau Ferré i Montblanc serà, però, de caràcter lògic, com a procedència vital de l'artista que despunta pels seus traços i les seves pinzellades acolorides. També, cal dir-ho, per les seves ceràmiques, molt presents en aquesta etapa primerenca.¹¹ *«En sus cerámicas, Palau Ferré se muestra fiel a la esencialidad telúrica, conjugando forma y color mediante una jerarquía irrevocable de valores tradicionalmente válidos en esa modalidad artística».*¹²

Així, en aquests primers anys, els articulistes de premsa utilitzen «Montblanc» com a element objectiu per indicar al lector d'on prové un artista que no és originari de la ciutat de Barcelona. És el cas de *Destino* quan s'escriu que *«Conocemos a Matias Palau Ferré, hijo de Montblanch hace ya unos cuantos años. Él es un hombre sano física y espiritualmente, vehemente y entusiasta, trabajador incansable y dotado de una agudísima sensibilidad».*¹³

Serà al cap de ben pocs anys, que des dels mitjans ja no utilitzaran Montblanc com un espai territorial més, sinó que analitzant el personatge, s'adonaran que el seu territori va més enllà tot convertint-se, en paraules del Dr. Salcedo, en el seu paradís, sense el qual no es pot entendre el seu dia a dia.

El 1957, Maties decideix, aconsellat per Antoni Andreu i Abelló, continuar la seva formació al centre mundial de l'art, allà on bohemis, escriptors, intel·lectuals i poetes conviuen i creen junts: París. A la ciutat de la llum, hi descobrirà el cor de la cultura europea, el punt de referència de corrents, estils i personalitats, les reflexions i les tertúlies. D'aquí en sorgí el fet de que els mitjans escrits francesos consideressin al montblanquí com a delfí de l'autor del Gernika¹⁴. Incomptables articles de premsa i el fet que Palau Ferré fou l'únic pintor convidat als actes commemoratius nord-americans del 90è aniversari de Picasso¹⁵ -tot creant en homenatge el *Guerblanc*- donarien mostra d'aquesta connexió d'idees pel que fa al paper que havia de tenir l'art en l'home i la pintura en la societat.¹⁶ Tot i així, el montblanquí sempre afirmà que preferia ser el «Palau Ferré número 1» que no pas el «Picasso número 2» com se'l coneixia.

I tot i que hauria pogut quedar-se prop del riu Sena, a Montmartre o en les nombroses galeries parisenques, decideix tornar a la seva Conca de sempre, i des d'aquí, com si d'un camp base es tractés, fer estades esporàdiques a on realment podia madurar en la pintura. La premsa comença a vehicular de manera tímida el concepte Montblanc com un espai a tenir present en el moment de parlar d'ell, com en el cas de *La Vanguardia Española* que iniciava un article amb la localització del pintor de cara que els lectors se situessin pel que fa a l'artista, però ja començant a mostrar la vila ducal com a quelcom a tenir en compte tot dient *«El artista*

Arlequí amb bandúrria reposant sobre fons blanc. Tinta xinesa sobre paper tela de Palau Ferré. (Col·lecció particular)

*montblanquense Matías Palau Ferré ha venido no ha mucho de París para descansar por unos meses en su villa natal y volver luego a la lucha en el centro del arte mundial que es todavía, la capital francesa».*¹⁷

Exposà a Londres –juntament amb Antoni Tàpies i Joan Miró– s'interessà per les tendències escultòriques de l'Europa de l'Est i perfilà l'ús dels colors a l'Escola Italiana d'Art. Tot això, sense deixar de pensar en el seu territori com a centre de la seva creació a la qual cal tornar després de finalitzar el motiu que l'ha portat lluny d'aquestes vinyes.

L'investigador Salcedo, sentència que Palau Ferré «Exposava a França, on tenia molt bona crítica, però ell estava molt segur d'on volia viure i treballar. Montblanc fou des de llavors el lloc a partir d'on va construir tota la seva vida i la seva obra»¹⁸ També Vallès Rovira coneix i emfatitza aquest vincle quan comenta «sa plena identificació vila Montblanc és patent; retorn poble (...) líric clam ressorgit fons ànima encandilada, identificada tremp terra mare, fèrtil Gea rememorada»¹⁹.

A Montblanc s'inspira per poder crear, i aquesta inspiració quedarà reflectida, també, en els seus quadres. La major part dels seus paisatges – excepte algun cas molt concret i dels inicis – es vehicula en l'imaginari de les seves localitzacions comunes. No pintava a *plein air*, com havien fet anteriorment els impressionistes de l'hexàgon, sinó que a partir de la coneixença sensorial reinterpreta els escenaris quotidians des del seu estudi, al camí que porta fins al monestir de Santa Maria de Poblet. Salcedo corrobora aquesta postura tot indicant que «no és una imatge realista. No va tenir mai cap interès per copiar el que veia, sinó que el que volia era fer-ne la seva interpretació. Hi veiem l'amor que tenia per la seva vila que a poc a poc va anar convertint visualment en el seu paradís»²⁰.

Una escena de la plaça de Sant Francesc, records de la vila ducal des de diverses perspectives, imatges paisatgístiques plenes de natura amb la silueta de les torres medievals de fons. L'aparició d'un dels pocs trets que pinta l'artista està recurrent justament les proximitats de la vila, l'existència de grans arbres colorits en primer pla amb les muralles al fons és marca inequívoca de la capital de la Conca. De la mateixa manera, la persistència del pont d'entrada sobreposant-se al riu dona a entendre clarament des d'on cospa la seva inspiració i quins són els motius que omplen de joia els seus pensaments.

Vallès Rovira ho té clar i poèticament escriu que «enamorat del paisatge de la Conca, Palau Ferré, el xucla, respira de ple aire net, escolta embalatit remor, timbre musical aigües del Francolí fertilitzadores dels camps, reflectint guspires argentades pas sota el pont medieval»²¹ per tot just continuar definint els paisatges i el riu, recordant que «on serpentegen peixos llom daurat; trepitja terra, sent joia íntima flama encesa cor batent, foc interior incentivador sa producció artística»²². Són, clar, les plantes, els ocells, els

Montblanc amb gira-sols. Tinta xinesa sobre paper tela de Palau Ferré. (Col·lecció particular)

peixos i les pedres presents dins el marc de la sardana de pedra, és a dir, les muntanyes suaus que emmarquen la Conca i les seves famílies.

En els seus quadres, a més dels espais conques, també hi apareixeran els habitants. Tot i no considerar-se retratista i tenir, certament, representacions singulars de persones molt determinades, totes elles vinculades sentimentalment a la comarca i la seva activitat. El polític Antoni Andreu i Abelló i dues amistats del pintor, una d'infància, Mercè Jàvega, i l'altra de posterior, Carmina Solé. Tenim constància d'altres retrats –pocs– actualment en col·leccions particulars, de montblanquins relacionats des de petits amb l'artista.

Tanmateix, i juntament amb els paisatges idíl·lics de Montblanc i dels protagonistes dels seus singulars retrats, el seu vincle amb la vila es manifestà també amb altres referències pictòriques, quan ja Maties era un artista cotitzat i amb un nom consolidat. Caldria referir-nos aquí, a l'imaginari col·lectiu dels convilatans, al teixit associatiu solidari, a la cultura popular i als seus vincles de fe i tradició.

A més de les actuacions solidàries realitzades a Barcelona²³, Madrid o Washington²⁴, a nivell local, el 1993, el pintor, escultor i ceramista torna a posar de manifest el seu compromís social, mitjançant l'obsequi d'una pintura a l'associació montblanquina de suport a persones amb alguna deficiència, per tal de col·laborar a la seva noble causa i assegurar-ne la viabilitat econòmica. El 1996, en l'àmbit de la cultura popular, Palau Ferré aposta també per ajudar a consolidar els Torraires de Montblanc amb una obra seva, destinada a poder habilitar el local social de la colla castellera local.

Palau Ferré idea la imatge d'allò que Joan Amades descriu al *Costumari català*, fet que ajudarà a impulsar el que després seria la Setmana Medieval de Montblanc, i que en dissenyi el primer cartell²⁵. De la mateixa manera, manté el vincle amb la tradició i la fe tot oferint una obra a les monges del cenobi de Vallbona per poder fer front a la restauració de l'abadia.²⁶ Com explicàvem, tot aquest seguit de donacions d'obres amb finalitats socials i cíviques es realitzen quan Palau Ferré ja és un artista àmpliament reconegut i consolidat a nivell internacional. Cal tenir present que els litigis judicials per contractes vinculats al món de l'art amb marxants i empresaris –als quals no entrarem en aquest estudi– i la seva posterior lluita contra la mercantilització de l'art i de la llibertat del creador el portà, encara més, a les pàgines dels diaris i a les càmeres televisives.²⁷ És durant aquest període quan es veurà més clarament la vinculació entre els conceptes Palau Ferré–Montblanc i Conca de Barberà, des d'un punt de vista subjectiu, entenent que la vila no era només la procedència del pintor, sinó que marcava el seu tarannà, les seves figures i la varietat cromàtica resultants a les seves teles. Des de Madrid explicaven que «*En la pintura de Palau Ferré es muy esencial la interferencia constante de su ciudad natal. Si pinta un paisaje, por encima*

*de los árboles asomará el recinto amurallado de Montblanc (...) no podría hablarse de Palau Ferré desvinculándole de su tierra».*²⁸

Els periodistes, doncs, consideraven que els lectors ja coneixien la procedència de Maties, i en canvi, centraven Montblanc com a refugi espiritual del pensador, com a quelcom que definia per si mateix el personatge que cremava els seus quadres. El corresponsal montblanquí Lluís Farré, escrivia a *El Correo Catalán* tot parlant de «*pintura plasmada a la tela con su maravillosa sinfonía de luz y color, por este gran enamorado de su villa natal y considerado actualmente, como una de las primeras figuras dentro de los círculos pictóricos*».²⁹

És freqüent que la referència de Montblanc com a espai d'inspiració i de creació, de repòs i de quietud fa que els periodistes s'interessin per aquesta vinculació tan íntima existent entre artista i entorn. «*Hay que ir a buscarle a su Rincón florido de Montblanc, en Tarragona. A su cuartel general, donde se inspira, pinta y vende (...) que es un poco el paraíso que todos soñamos en la gran ciudad*».³⁰ Montblanc seria definitiu a les pàgines del *Correo Catalán* en reportatge especial sobre Palau Ferré com «*el de la paz, los días felices, las horas con pausa y los largos paseos contorneando la villa*».³¹

Als articles i a les entrevistes, sempre s'hi parla de Montblanc i s'hi reflecteix aquest enllaç. El periodista espluguí Antoni Guasch, detallava que Palau Ferré era «tot sensibilitat i poesia, aquest artista montblanquí enamorat de la seva vila i de la Conca de Barberà, que ell qualifica com la bella desconeguda de Catalunya, és un home senzill i humanitari que estima els seus amics, gaudeix d'allò més en contemplar la natura».³²

Els periodistes, per la seva part, també s'apropen i coneixen la vila a través de Palau Ferré i aquest els transmet els motius de la seva joia. Així, els redactors de *Castellana Magazine* escriuen que «*Montblanc, la villa ducal de la provincia de Tarragona, tiene para quien esto escribe, un atractivo irresistible; la presencia de un artista (...) sin otros ruidos que los gritos lejanos de algún agricultor y los cercanos de los pájaros*».³³

És des del *Correo Catalán* on es remarca, novament, la vinculació entre l'espai, la seva promoció i Palau Ferré quan pregunten a l'artista per la Conca. «*Lo mejor que tiene la Conca son sus atardeceres de otoño. Es uno de los mejores espectáculos del mundo. Los continuos cambios de color, la peculiaridad de su luz... es algo indescriptible*».³⁴ En referència al turisme -redactat en castellà pel monolingüisme de la premsa durant la dictadura franquista- el pintor afirma que «*Incluso debería buscarse un slogan, alguna frase que resumiera el espíritu de la Conca. Yo propondría uno, este: com la Conca de Barberà res no hi ha*».³⁵

A partir de la segona meitat de la dècada dels noranta, aquesta vinculació existent al llarg de la seva vida, podia trencar-se. De l'exterior venien ofertes per tal d'allotjar la institució que estudiés el seu llegat artístic i el pintor valorava molt positivament els oferiments que arribaven dels

EEUU, en contraposició a un consistori, el montblanquí, dubitatiu pel que fa a l'empenta que el projecte mereixia. Malgrat l'alt interès nord-americà i la projecció internacional que això hauria ofert per sempre als seus olis, a les seves tints xineses i a les seves imaginatives escultures com també a la seva ceràmica decorada, a darrer moment, l'artista cregué oportú mantenir el vincle que sempre havia tingut amb aquells que l'havien vist néixer i amb qui havia compartit la seva vida i el seu art.

Noia amb camisa blanca.

Tinta xinesa sobre paper tela de Palau Ferré. (Col·lecció particular)

«L'encert de romandre al territori es pot veure en mostres d'interès i gratitud per part de companys, amics o coneguts presents en els diferents actes que han anat realitzant-se a la seva casa natal del carrer Riber des de l'any 2001 i fins a l'actualitat» reconeix Rosa Palau Palau, neboda de l'artista i estudiosa de la seva obra, tot remarcant que «un gran homenatge a Palau Ferré per part del poble de Montblanc s'inicia el 24 d'agost de 2001 a l'Església de Sant Francesc i és una bona mostra d'aquesta connexió».³⁶

Haver convertit la inauguració de l'exposició que recentment oferia sobre Palau Ferré el Museu d'Art Modern de Tarragona en una de les més multitudinàries que es recorden, ho demostra àmpliament.³⁷ Rosa Ricomà, directora del Museu d'Art Modern de Tarragona, destacava la vinculació de la seva obra amb la terra i els homes.

Josep Poblet, President de la Diputació de Tarragona, afirmava en aquest sentit que «l'accent en el seu lloc de naixement no vol dir que Maties Palau hagi estat un artista encasellat en el localisme, tot el contrari. La seva obra va ser exposada i valorada a molts altres llocs del món –a Europa, a Amèrica- ...»³⁸ i tot reafirmant aquesta idea, el dirigent institucional remarca que «La realitat és que de la vida local en va fer un element d'universalitat i aquest és el seu gran mèrit i pel qual avui continua viu en l'univers de l'art».³⁹

Per inspirar-se, crear i viure, preferia Montblanc (el seu paradís).

Notes

1. Quieren exponer cenizas de los cuadros de Palau Ferré, *El Alcazar*, (Madrid), 4 de juny de 2012
2. Palau Ferré un homenaje con segundas, *ABC*, (Madrid), 8 de març de 1984
3. GUASCH, Antoni, Emocions i records viscuts es barregen en inaugurar l'exposició d'en Palau Ferré, *diarimés*, (Tarragona), 19 de setembre de 2011
4. SALCEDO, Antonio. *Maties Palau Ferré i el seu paradís*. Viena Edicions, Tarragona, 2011.
5. SALCEDO, Antonio. *Op.cit.*
6. Sovint, a més de *Palau Ferré*, que era principalment com se'l coneixia a nivell internacional s'utilitzava el terme de *Maties, el pintor*, per referir-se al montblanquí tot emulant l'opera de Hindemith, tal i com s'esmenta Teresa Castant a «El silenci ardent de Palau Ferré», dins de VALLÈS ROVIRA, Josep. *Maties Palau Ferré. L'esguard guaita l'infinit*. Diccionari Ràfols, Barcelona, 1997
7. A. M, Un pintor excepcionalmente nuevo, *El Correo Catalán*, (Barcelona), 16 de juliol de 1953
8. Sobre el Palau Ferré dels inicis, una breu síntesi pot llegir-se a MARCO PALAU, Francesc Palau Ferré 90+1, *Nova Conca*, Montblanc (24-VIII-2012)
9. MARCO PALAU, Francesc Palau Ferré, els ocells de paper i *Nosaltres, els valencians, El Foradot 74*, (Montblanc), setembre-octubre de 2012
10. Palau Ferré en Sala Gaspar, *Diario de Barcelona*, (Barcelona), 19 de maig de 1956
11. MARCO PALAU, Rosa de les Neus, Els secrets de la ceràmica de Palau Ferré, *Nova Conca*, Montblanc, 28 de setembre de 2012
12. MARSÀ Àngel, Tres artistes jóvenes, *El Correo Catalán*, (Barcelona), 19 de maig de 1956
13. J.C, Un «Via Crucis» de Palau Ferré, *Destino*, (Barcelona), 14 de maig de 1960
14. PIÑOL, José. Palau Ferré, artista de la continuidad, *AMA 355*, (Madrid), setembre de 1974, p. 35-37
15. FARRÉ CARRERAS, Luis, Palau i Ferré: muchas horas en el taller, *El Correo Catalán*, 15 de setembre de 1971
16. MARCO PALAU, Rosa de les Neus Palau Ferré, Guer-blanc. Picasso, Gernica, *Congrés Internacional País Basc-Països Catalans: camins de trobada*, Vitòria - Gasteiz, 10, 11 i 12 maig de 2010, p.127-132
17. El pintor Palau Ferré y sus ideas sobre el arte actual, *La Vanguardia Española*, (Barcelona), 17 d'agost de 1961
18. SALCEDO, Antonio. *Op. cit.*, p.30

19. VALLÈS ROVIRA, Josep. *Maties Palau Ferré. L'esguard guaita l'infinít*. Diccionari Ràfols, Barcelona, 1997, p. 26
20. SALCEDO, Antonio. *Op. cit.*, p.37
21. VALLÈS ROVIRA, Josep. *Op. Cit.*, p .20
22. VALLÈS ROVIRA, Josep. *Op. cit.* p.20
23. Núria Feliu, madrina de una campanya benèfica, *Pronto*, (Madrid), 10 de gener de 1987
24. Difusión mundial poster Palau Ferré, *La Voz de la Costa dorada*, (Reus), 14 d'abril de 1983
25. ROMEU, Florenci, Palau Ferré cedeix un quadre a l'Associació de Sant Jordi, *Diari de Tarragona*, (Tarragona), 6 de desembre de 1987
26. GUASCH, Antoni, Palau Ferré dona una obra a l'Abadia de Vallbona, *Diari de Tarragona*, (Tarragona), 16 d'abril de 1987
27. FARRÉ CARRERAS, Luis, Reportaje sobre Palau Ferré en la televisión, *Diario Español*, (Tarragona), 7 de novembre de 1973
28. GÓMEZ SANTOS, Palau Ferré, *ABC de las artes*, (Madrid), 8 de maig de 1970
29. FARRÉ CARRERAS, Lluís. Palau Ferré regresó con buen pie después de su triunfo artístico en la Biblioteca Nacional, *El Correo Catalán*, (Barcelona), 7 de juliol de 1970
30. ONEGA, Fernando. Palau Ferré, realidad empírica, *Arriba*, (Madrid), 13 de juliol de 1969
31. MOLAS, Busquets. Palau Ferré lleva a Madrid la Primavera de Montblanc, *El Correo Catalán*, (Barcelona), 22 de març de 1970
32. GUASCH, Antoni. Maties Palau i Ferré. Una obra artística al servei de la humanitat, *Revista del Diari de Tarragona*, (Tarragona), 17 de gener de 1987, p. 3
33. PIÑOL, José, Palau Ferré, el artista solitario de Montblanch, *Castellana Magazine*, (Madrid), novembre de 1982
34. SABATÉ, Josep, Palau Ferré i la promoció de la Conca de Barberà, *El Correo Catalán*, (Barcelona), 31 d'octubre de 1973
35. SABATÉ, Josep, *Op. cit.*
36. Entrevista amb Rosa de les Neus Palau Palau (23-VIII-2012). Neboda de l'artista, ha coordinat, entre d'altres, els volums *Palau Ferré: el discurs artístic de la sardana* (2004), *Palau Ferré: la Rosa de l'Amor* (2006), ambdós de l'editorial La Torratxa.
37. Quieren exponer cenizas de los cuadros de Palau Ferré, *El Alcazar*, (Madrid), 4 de juny de 2012
38. SALCEDO, Antonio. *Op. cit.*, p.10
39. SALCEDO, Antonio. *Op .cit.*, p.10

Rebuda: octubre de 2012

Revisió: Josep M. Grau, Sofia Mata

Acceptació: març de 2013